

בין בלעם ללבן

אנת הוא לבן ארמאה!

התורה מייחסת לסיפורו של אותו רשע, בלעם הקוסם המקלל, חשיבות מיוחדת. רשעים רבים קמו על ישראל ונפטרו בפסוקים אחדים, או אפילו בלא הזכרת שמם ועניינם. סיפורו של בלעם, לעומת זאת, זוכה לתיעוד מפורט: הלבטים, תאוות הכבוד והממון, החשש מפני הכישלון והביזיון שעמו, הניסיונות החוזרים ונשנים על פרטיהם הפולחניים. מקום מיוחד קנו לעצמן ברכתיו הנבואיות של בלעם, שבהן פקח הקב"ה את עינו השתומה עד שראה, כנגד רצונו ושלא בטובתו, עד היכן מגיע עומק טובתן של ישראל ועד היכן עתיד להתנשא גודל הייעוד הצפוי להם. הגמרא^א מספרת על פרשה שלמה – "פרשת בלעם" – שנכתבה בידי משה רבנו עצמו וכללה את נבואותיו ומשליו של בלעם. בכל הטוב הזה נגענו מעט במקום אחר^ב, אולם בשורות הבאות נבקש להתבונן במפגש שבין בלעם לישראל מזווית שונה, שדומה שלא זכתה להבלטה שכזו.

על קצו של בלעם מספרת לנו התורה ברמז בפרשת מטות:

וידבר ה' אל משה לאמר: נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים... וידבר משה אל העם לאמר הֲחַלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיְהִי עַל מִדְיָן לְתַת נִקְמַת ה' בְּמִדְיָן... וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פינחס בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו. ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה ויהרגו כל זכר. ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע חמשת מלכי מדין ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב.^א

יציאת הכהן המשיח היא חלק ממערכות ישראל, אולם כאן היא מובלטת בהדגשה יתרה, ואפשר שהיא מכוונת כנגד רשעתו של בלעם, שאף הוא נטל חלק פעיל בקרב לצדם של מלכי מדין. כנגד עומק רשעתו של הנביא הטמא מגייסים בני ישראל את קדושת המשכן ואת הסיוע האלוקי הניתן ללוחמי מערכות ישראל, "וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת וּנְזַכְרְתֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֹכֵיכֶם"^א. לאור זאת, מתמיהה מעט העובדה שנפילתו של בלעם

^א בבא־בֵּתרא יד, ב.

^ב עיין לעיל, עמ' 381 ואילך.

^א במדבר לא א-ח.

^ד שם י ט.

מוזכרת בסופו של דבר בקצרה, בשפה עובדתית, כמעט כבדרך אגב: "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב". אכן, מה שהחסירו הפסוקים השלים בהרחבה מדרש קדמוני המובא בתרגום יונתן בן עוזיאל:

וית בלעם בר בעור קטלו בסייפא, והווה כיוון דחמא בלעם חייבא ית פינחס כהנא רדיף מן בתרוי, עבד מלתא דקוסמין ופרח באוויר שמיא. מן יד אידכר פינחס שמא רבא וקדישא ופרח בתרוי, ואחדיה ברישיה, ואחתיה. שלף סייפא ובעא למקטליה. פתח פומיה במילי תחנונין ואמר לפינחס: אין תקיים ית נפשי, משתבענא לך דכל יומין דאנא קיים לית אנא מלטט ית עמך! עני ואמר ליה: הלא אתה הוא לבן ארמאה דבעית למישיציא ית יעקב אבונן ונחתת למצרים בגין למובדא זרעא, ומן בתר דנפקו ממצרים גריתא בהון עמלק רשיעא, וכדון איתגרתא איתגרא למילוט יתהון, וכיוון דחמיתא דלא אהנין עובדך ולא קביל מימרא דה' מינך אמליכת מלכא בישא, ית בלק, למוקמא ית בנתיה בפרשת אורחתא למטעיא יתהון, ונפלו בגין כן מנהון עשרין וארבעא אלפין. בגין כן לית אפשר תוב למקיימא ית נפשך. ומן יד שלף סייפיה מן תיקא וקטליה.¹⁷

אכן, לא קרב רגיל בלבד ניטש בערבות מואב, על שערי הארץ, אלא התנגשות כפולת ממדים: למטה, על האדמה, לוחמים צבאות ישראל ומדין בחרבות ומגנים; למעלה, באוויר השמים, מעופפים בלעם ופינחס, זה בקסמיו הטמאים וזה בקדושת שם ה' שבפיו.

משהגענו לכאן, היינו מצפים אולי ששתי המערכות יוכרעו כל אחת בתחום התרחשותה: צבאות מדין ייגפפו בחרב למטה, על האדמה, ובלעם יומת בידי פינחס בהזכרת השם, באוויר השמים. אמנם לא כך מספר יונתן. פינחס פורח באוויר ודולק אחר בלעם, אולם אין הוא מסיים את הקרב בשמים אלא אוחו את בלעם בראשו ומורידו אל הארץ. שם, על האדמה, הוא שם קץ לחייו של בלעם; ודווקא בחרב, ולא בהזכרת השם. עובדה זו אומרת דרשני.

נשים לבנו גם למתחולל מיד לאחר הירידה ארצה. בעומדו על האדמה, פותח בלעם את פיו בדברי תחנונים. מבטיח הוא לגמול טובה עם ישראל (ואיזו היא טובתן של רשעים, שלא

¹⁷ תרגום חופשי: ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב, ויהי כיוון שראה בלעם הרשע את פינחס הכהן רודף אחריו, עשה בקסמיו ופרח באוויר השמים. מיד הזכיר פינחס את השם הגדול והקדוש ופרח אחריו, ואחוז בראשו, והורידו. שלף חרב ורצה להורגו. פתח פיו בדברי תחנונים ואמר לפינחס: אם תחיה את נפשי, נשבע אני לך שכל זמן שאני חי איני מקלל את עמך! ענה ואמר לו: הלא אתה הוא לבן הארמי שביקשת לאבד את יעקב אבינו וירדת למצרים כדי להאביד זרעו, ואחר שייצאו ממצרים גרית בהם את עמלק הרשע, ואזי התגרית בהם לקללם, וכיוון שראית שלא הועילו מעשיך ולא קיבל ה' דבריך, יעצת עצה רעה לבלק להעמיד בנותיו על פרשת דרכים להטעותם, ונפלו בשל כך מהם עשרים וארבעה אלף. על כן אי אפשר עוד להחיותך. ומיד שלף חרבו מנדנה והרגו.

יזיקו...). פינחס, בתגובה, מטיח בו: "אנת הוא לבן ארמאה!" בכך חוזר יונתן על דבריו בראש פרשתנו: "וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור" – "ושלח אזגדין לוות לבן ארמי הוא בלעם... ולא חס על ישראל זרעא דבני בנתיה". מובן שהדברים צריכים ביאור. אם כן, שתי שאלות לפנינו: האחת, מדוע לא הרג פינחס את בלעם באוויר ובשם המפורש, אלא דווקא בארץ ובחרב; והשנייה, מה פשר הזהות בין בלעם ללבן, מהו החוט קושר את שני הרשעים הללו.

לעשות מהארץ שמים

להלן תמצית הידוע לנו מתוך פשוטו של מקרא אודות לבן הארמי: בן משפחת אברהם, אבי רחל ולאה וחותנו של יעקב אבינו. אדם שפיו ולבו אינם שווים, רמאי, שהתאנה ליעקב באופנים שונים ועם זאת התייחס אליו ואל בניו כבני משפחה – "הבנות בנתי והבנים בני".

שמו של לבן חוזר ונזכר, באופן מתמיה מעט, בפרשת מקרא ביכורים: "ארמי אבד אבי וירד מצרימה"¹. אזכור זה מצוטט גם בהגדה של פסח, בלוויית המילים: "צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולבן ביקש לעקור את הכול". מסתבר שבשתי הזדמנויות אלה, המבטאות שמחה והודיה על הגאולה ועל הזכות לבוא אל הארץ, אנו נדרשים להעמיק את מבטנו ולהרחיק מעבר לראשית הגלויה של התהליך, שהיא "וירד מצרימה", ולהבין כי שורשיו הקדומים טמונים כבר בעימות אל מול רמאותו של לבן.

העובדות הפשוטות שמנינו אינן מבהירות לנו את הרקע לביטוי החריף "ארמי אבד אבי", ולהסברם של חז"ל כי "לבן ביקש לעקור את הכול". לבן אמנם עשק את יעקב ואף ניסה למנוע ממנו לציית לצו האלוקי ולשוב אל ארץ מגורי אביו, אולם לא ביקש להורגו או להשמיד את זרעו. אם כן, עלינו להעמיק אל מעבר למישור העובדתי, ולבקש את שורש החומרה שבה רואים חכמים את לבן במניעים הרוחניים למעשיו.

"לבן ביקש לעקור את הכול" – לא את הגוף, אלא את הנשמה. לא את נפשות בית יעקב שבאותו הדור, אלא את הגורל שנשקף להם בארץ ישראל. לא את המשפחה, אלא את האומה העתידה לקום מתוכה. בניסיונו למנוע את שובו של יעקב לארץ ישראל, קרא לבן תיגר על ייעודה הלאומי של המשפחה. הוא מיאן להניח להם להיות לעם, לנחול את הארץ ולמלא את ייעודם האוניברסלי כאור לגויים כולם. ההתנגשות בין יעקב ללבן, על אם הדרך

¹ תרגום חופשי: וישלח מלאכים אל לבן הארמי, הוא בלעם... ולא חס על ישראל, זרע בני בנותיו".

² בראשית לא מג.

³ דברים כו ה.

המובילה מחוץ לארץ ישראל, היא העימות הראשון על הגשמת הגורל הישראלי – להיות לעם ה'.

מבחינה זו, ניתן להבין כי בלעם ולבן יונקים מאותו שורש של התנגדות טמאה ליעודם של ישראל. בלעם, כמו גם בלק, מפתיע אותנו בעצמת התנגדותו. וכי איזה עסק יש להם, היושבים בארצות עמון ומואב, עם ישראל הבאים אל ארץ כנען? מדוע הם נטפלים אלינו?

על שאלה זו עצמה מבקש יונתן בן עוזיאל להשיבנו: בלעם הוא לבן. איבתו אלינו אינה נובעת ממניע ביטחוני או טריטוריאלי, אלא ממניע רוחני. כלבן, וגם כעמלק, הוא מבקש להתנגד לחיבור המתחולל לנגד עיניו בין קדושה רוחנית למציאות גשמית. הוא קורא תגר על הכוונה להיות ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש"^ט, לחיות חיים מלאים של אומה קדושה בארץ קדושה.

את סיבתה של התנגדות כה חריפה לשליחות הישראלית בארץ מבאר בעל ה"שם משמואל":

הנה במדרש רבה "ואגרשנו מן הארץ" – איני מבקש אלא לגרשם שלא ייכנסו לארץ". ולכאורה אינו מובן מה איכפת ליה לבלק, הלא לא על המואבים הלכו, ומה עניין לו אם ייכנסו לארץ או לא? אך הנה תכלית הכוונה שיבואו ישראל לארץ היא שיקיימו המצוות התלויות בארץ, ומזה יזדכך גם החומר שבארץ ויתקדש כל כדור הארץ, וכמו שכתבו אדמו"ר הרי"ם זצלה"ה מגור: "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" – הכוונה שיעשו מהארץ שמים", ומובן שאז כל השפע היה כולו קדוש, ואומות העולם המתפרנסים מהתמצית היו גם כן צריכים להיות נכנעים לקדושה, כי באם לאו לא יהיה להם שום שפע כלל, ואז היו מוכרחים לעזוב את דרכם הרשע והמטונף למען יהיו ראויים לקבל שפע מהקדושה, ובאם לאו לא היו יכולים לקבל כלום. וכמו שיהיה באמת לעתיד לבוא, כמבואר בזכריה: "והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלים להשתחוות וגו' ולא עליהם יהיה הגשם"^י. וכך הייתה הכוונה, שכן יהיה תיכף בבוא ישראל לארץ. אך מפאת החטא לא זכו עדיין ישראל לזה עד ביאת משיחנו בב"א.^י

מי שיש לו עיניים לראות, וכאלה יש גם בסטרא-אחרא – הלא הם לבן ובלעם, ידע היטב ששליחותם של ישראל איננה נוגעת רק להם. ישראל נשלחים אל ארץ ישראל כדי לשנות

^ט שמות יט ו.

^י במדבר רבה כ: ז.

^{יא} זכריה יד יז.

^{יב} שם משמואל בלק, תר"ע.

את פני העולם כולו. מתוך דורות של "עם לבדד ישכן" הם עתידים להגיח ככוח מהפכני שיטביע את חותמו על האנושות כולה. אמנם, רק טוב הם מבקשים להביא לכל אומה ולשון, אך הטוב הזה הוא מוות וחורבן עבור מי שמבקש ללכת בדרכי רשע, בשרירות לבו. כשיעלה ביד ישראל "לעשות מהארץ שמים", כפתגמו של רבי יצחק־מאיר מגור, לא יהיה מקום עלי אדמות למי שמבקש לחיות חיים של גיהנום מטונף. כך מתנבא זכריה מפורשות: "ולא עליהם יהיה הגשם" – אם כיום אין תורה רוחנית בלי קמח גשמי, הרי שלעתיד לבוא לא יוכל הקמח הגשמי להתקיים ללא אחיזה בשורש הקיום, בהר בית ה' אשר בירושלים.

וזה היה רצון בלק, שלא ייכנסו לארץ רק יישרו במדבר, אף שיסתופפו תחת ענני הכבוד ושיאכלו המן וישתו מי באר, אך דבר לא יהיה להם מעולם־זהה, למען יישאר עולם־הזה בחומריותו ויוכלו הם האומות העולם למלאות תאוותיהם החומריות בדברים רעים.²⁹

בלק ובלעם מתבוננים במחנה הקדוש הקרב אל הארץ כשהם אחוזי אימה: "עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו כלחך השור את ירק השדה". הקדושה נוגסת בטומאה, מפוררת את אחיזתה, שומטת את הקרקע מתחת רגליה. מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, וכל שכן צבא אור שלם של מחנה ישראל, שבלבו המשכן. אם כן, אין הם מוצאים עצה לנפשם אלא לתקוע טריז בין הגוף והנפש. יישרו בני ישראל במדבר ושם יהיו קדושים ככל אוות נפשם, אך אל הארץ לא יבואו, ולא יכוננו בה חיי גשמיות קדושים. כך תישאר הארץ מקומם של מבקשי התאוות החומריות, והמדבר – שגם כך אין בו חפץ אלא למתבודדים המבטרים את חיי הנפש על חיי הגוף – יהיה מקומם של חולמי החלומות הקדושים.

משבאנו לכאן, נוכל להבין גם מדוע ביקש בלעם להכריע את המערכה באוויר השמים דווקא, ומדוע בחר פינחס להורגו בארץ דווקא. אליבא דבלעם, כל מחלוקתו עם משה רבנו ועם בני ישראל היא רוחנית גרידא. זה נביא לישראל וזה נביא לאומות העולם, זה "תמנת ה' יביט"³⁰ וזה "מחזה שדי יחזה". אם כן, נעופף ברוח ונילחם בשמים, בשמות של טומאה כנגד שמות של קודש. מה לנו ולארץ. ובאמת יודע היה בלעם שסוד כוחם הנורא של ישראל הוא דווקא בחיבור הנועז שבין ארץ לשמים, ומן החיבור הזה עצמו ביקש להימלט. אפשר סבר שהנטייה אל הארץ יש בה כדי להכביד על כנפי רוחם של ישראל, ושבשמים יהיה כוחו גדול מכוחם.

אמנם פינחס מיהר ופרח אחריו, כשבכך הוכיח לו כי אין השאיפה לקדושת הארץ מכבידה כהוא זה על כנפי ישראל, ואין היא מחלישה את כוחם כלל. אמנם משתפסו לאותו רשע,

²⁹ במדבר יב ח.

חבטו בקרקע והרגו בחרב. כל כך למה? להודיע שעתידה השליחות הישראלית לנחול הצלחה, ואכן קום תקום האומה הישראלית בארצה ותכונן בה חיי קודש עד שתיעשה הארץ שמים.

כרע שכב כארי

לימדונו חז"ל כי מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו⁷⁷. כאשר ביקש לפתוח פיו ולשפוך כל מררתו על ראשי עם קדוש, בא הקב"ה וכפה עליו לכבוש את כל אותה טינה בלבו ולהודות בשפתיו שמחשבותיו שווא ותוהו וטובתן של ישראל עומדת לעד. כך, כאשר בלבו ביקש בלעם לכפור ביכולת הישראלית לחבר שמים וארץ, להפוך מנוודים מקבלי תורה רוחנית לעם היושב בארצו ומנהל חיי אומה עצמאיים, נמצאו שפתיו מתנבאות ואומרות: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו" – "יתיישבו בארצם בכוח וגבורה"⁷⁸.

פסוק זה, אומרת הגמרא, היה כה חשוב ויסודי בעיני חכמים עד שביקשו לקבוע את פרשת בלק כולה בקריאת שמע:

אמר רבי אבהו בן זוטרתא אמר רבי יהודה בר זבידא: ביקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה, משום טורח ציבור. מאי טעמא? אילימא משום דכתיב בה "א-ל מוציאם ממצרים"? לימא פרשת ריבית ופרשת משקלות, דכתיב בהן יציאת מצרים. אלא אמר רבי יוסי בר אבין: משום דכתיב בה האי קרא: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו". ולימא האי פסוקא ותו לא! גמירי: כל פרשה דפסקה משה רבנו – פסקין, דלא פסקה משה רבנו – לא פסקין.⁷⁹

מבאר מרן הרב זצ"ל את משמעותם הפנימית של הדברים:

כשם שישוד התורה הוא קבלת עול מלכות שמים, דהיינו אחדותו יתברך, ועול מלכותו ועול מצוות הם תלויים זה בזה, כי המוציא לאור תכלית אחדותו הוא רק עול מצוות, כמו כן הוא יסוד תורי חוסנם ומעוזם ותוקפם של ישראל. כי בהיות תכלית המצוות אחדות ה' יתברך, ואחדותו יתברך אינה נודעת בעולם כי אם על-ידי ישראל, על כן המצוות הן מקיימות את ישראל לפניו יתברך לעם, ומה שישראל הם חיים וקיימים ועומדים לעד, זה יוביל אל תכלית של אחדות ידיעת ה' בעולם.

⁷⁷ סנהדרין קה, ב.

⁷⁸ רש"י.

⁷⁹ ברכות יב, ב.

אם כן שייכה מאוד לקריאת שמע פרשת בלק, המדברת בנצחיותם של ישראל, שהיא הקשר שמאחד יסוד אחדות ה' עם עול המצוות.¹⁷

שתי פרשיות ראשונות של קריאת שמע קובעות בהכרתנו את חיבור שני היסודות של עול מלכות שמים ועול מצוות, שהם שניים הבאים כאחד, תלויים זה בזה ומשלימים זה את זה. עול מצוות נובע מתוך עול מלכות שמים, שורש האמונה הכללית ב"ה' אלקינו ה' אחד", ומוציא אותו לאור. אל שני יסודות אלו אמרו חכמים לצרף גם יסוד שלישי – "חוסנם ומעוזם ותוקפם של ישראל". אין זו תוספת זרה, חיבור אקראי של יסודות שאין להם יחס זה לזה, אלא השלמה מהותית: כשם שאין אחדות ה' יוצאת לאור אלא על ידי עול מצוות, כך אין אחדות ה' נודעת בעולם אלא כאשר "ישראל הם חיים וקיימים ועומדים לעד", אומה חזקה המבוססת בארצה בכוח וגבורה.

זה סודה הפנימי של פרשת בלק: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו", וכדברי רש"י: "דדמי ל'ובשכבך ובקומך"¹⁸, שהקב"ה שומרנו בשוכבנו ובקומנו לשכב שלווים ושקטים כארי וכלביא"¹⁹. כשם שקבלת עול תורה ומצוות מתבטאת בהצלחת חיי הפרט בכל חילופי הזמנים והמצבים, "ובשכבך ובקומך", כך היא מתבטאת בהצלחת חיי האומה בארצה, "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו".

בסופו של דבר, ממשיכה הגמרא ומלמדת, נסוגו חכמים מכוונתם ולא קבעו פסוק זה בקריאת שמע "משום טורח ציבור". מבאר מרן הרב זצ"ל:

"מפני טורח ציבור" – באמת לא כל הדעות יכולות להבין ערך הנעלה של המצוות על פי תכליתן הלאומית, ואיך הוא דבק בעצם התכלית של אחדות ה' יתברך.²⁰

"טורח ציבור", בהקשר זה, אינו רק האתגר הכמותי שבהוספת פסוקים רבים לנוסח התפילה, אלא האתגר האיכותי שבהפנמת "ערך הנעלה של המצוות על פי תכליתן הלאומית". האמונה והלאומיות נועדו לחבור למסכת אחת של שלמות אלוקית עלי אדמות, מה שאמור להתבטא בחיבורה של פרשת בלק כולה לקריאת שמע, אלא שחיבור זה – מעצם העובדה שעליו להתקבל על דעתם של המון העם, ולא על דעת יחידי סגולה בלבד – צריך לעבור תהליך ממושך והדרגתי של הבשלה. להערכתם של חכמינו ז"ל, "לא כל הדעות" היו בשלות לקביעת יסוד זה כעיקר גדול בקריאת שמע, לצד העיקרים המפורסמים של עול מלכות שמים ועול מצוות. לא הכול מבינים את היחס שבין מוסדות האומה,

¹⁷ עין־אי"ה ברכות א: קע.

¹⁸ דברים ו ז.

¹⁹ רש"י לברכות, שם.

שבקרב הגויים אין להם ערך בקודש כי אם בחול בלבד, ובין "עצם התכלית של אחדות ה' יתברך".

אשר לאפשרות להזכיר פסוק אחד – "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו" – ותו לא, משיבה הגמרא כי "כל פרשה דפסקה משה רבנו – פסקינו, דלא פסקה משה רבנו – לא פסקינו". מבאר הרב:

ולומר זה הפסוק לבדו, כמו להשריש דעה נפרדה לעצמה על דבר תכליתן של ישראל ומעוזם הלאומי, שבזה יתעוררו רגשות לאומיים שהוא טוב מאוד לחזק כל כושל, אבל "כל פרשה דלא פסקה משה רבנו ע"ה לא פסקינו", וכל הדעות המחוברות עם השייכות להן על פי ה', צריכות מאוד להישמר שלא תצאנה לבדן. על כן הלאומיות שבישראל, בהתחברה עם ההשקפה הגדולה והקדושה של עול מלכות שמים ועול מצוות, הרי יסודתה בהררי קודש. אבל בהיפרדה ותצא רק לגבול חול של אהבה לאומית גסה, כדרך כל עמי הארץ, שהיא רק אהבה חמרית לעצמה, היא תוליד דברים רעים ודעות רעות המרחיקות את שם ה' מלבות עם ה'."

אידיאל החיבור בין שמים לארץ, התשובה הניצחת שמשיבים בני ישראל כנגד לבן ובלעם, אינו ניתן לצמצום או לקיצור. כנגד החשש פן יזולזל היסוד הגדול של קדושת הלאומיות הישראלית ולא יזכה למקום הראוי לו, עומד חשש גדול לא פחות – פן ישובש היסוד הזה ויתקבל בלבבות בצורתו הבוסרית והעכורה, כ"אהבה לאומית גסה כדרך כל עמי הארץ". לא אל הלאומיות הזו מכוונת אותנו ברכתו של בלעם.

כדוגמה לשיבוש שכזה ניתן להזכיר את דבריו של אחד העסקנים החשובים בקרב הציבור הדתי בדור הקודם, שסבר ששליחותו של הציבור האמוני לעת הזו מבוססת כולה על המקף המחבר: דתי-לאומי. דת ולאום, בעיניו, היו שני תחומים זרים, אלא שבכוחו של מקף מפשר וסבלני ניתן לחברם וללמדם להסתדר זה עם זה. גם תורה וגם צבא, גם דת וגם מדינה, גם קודש וגם חול. מעין מה שאמרו פעם באשכנז: היה יהודי בביתך ואדם בצאתך, ואל יבוא זה בגבולו של זה. מובן מאליו שלא אל המקף הזה, המנציח במובן מסוים את הפרדת הרשויות בנוסח לבן ובלעם, התפלל הרב זצ"ל בדבריו. התורה מחנכת אותנו לדעת שהכול בא מתוך תורה, מתוך קודש, מתוך אמונה. החיים הלאומיים שלנו, על כל היבטיהם החילוניים, הם כולם חטיבה אחת של חיי קודש ותורה.

על כן, נמנו חז"ל וגמרו שלא להוסיף דבר לקריאת שמע. ומה יהיה על החזון הגדול? משיב הרב זצ"ל:

אמנם רגש עול מלכות שמים בחיבורו עם עול מצוות, גם בלא הידיעה הפרטית של התכלית הלאומית רגשי הלאומיות הטובים אי אפשר שתחסרנה לגמרי, גם

התכלית על כל פנים יהיה יוצא, כי עליידי תורה ומצוות יעמוד ישראל לעד, ורוח ה' תניחהו לרוממו לתכליתו, ודבר אלקינו יקום לעולם... ודי לנו בידיעה זו שבקשו לקבוע, שמזה נדע שכשתהיה השעה דורשת יתפרשו אלה הדברים גם כן בהמון לפי ערכם של הדורות ומעמדם...¹

כשאין השעה בשלה, בוחרים חז"ל להימנע מן הדרישה ולקבל שכר על הפרישה. בינתיים, די בעצם הידיעה החיצונית על חשיבות העניין כדי לשמר את גחלתו. לא הכול מבינים עד היכן מגיע ערכם של חיי האומה בכל תכסיסה, אך הכול יודעים שביקשו חכמים לקבוע את שבחה בקריאת שמע. הכול שותפים גם למעמד השנתי שבו אנו מזכירים את לבן, שביקש "לעקור את הכול", וגם אם אין מפרשים מהו בדיוק אותו "הכול" שביקש לבן לעקור, הרי הדברים בכל זאת מכים שורש בלב ומכינים את הדרך לשלמות הרעיון בבוא היום.² והיום, בוא יבוא. קרקע בריאה של עול מלכות שמים המשולבת בעול מצוות מוכרחה להצמיח בסופו של דבר את התכלית הלאומית, שכן "דבר אלקינו יקום לעולם".

כנגד המפקפקים בדבר, תלמידיהם של לבן, של בלעם ושל עשרת המרגלים מוציאי דיבת הארץ הטובה ושוחרי חיי הרוח המדבריים המנותקים מעולם המעשה, מתנבא בלעם עצמו ואומר:

"וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו א-ל"..." אמר רבי יוחנן: אוי לה לאומה שתימצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו; מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנוקקין זה עם זה.³

ההבטחה האלוקית, שבימי חז"ל נחשבה לחזון רחוק, הולכת וקורמת עור וגידים לנגד עינינו. החיבור הולך ומתהווה, שמים וארץ נשקי אהדדי וקרני איילת השחר הולכות ומאירות באורן את כל סעיפי הקיום הלאומי החומרי של האומה הישראלית דרך מדינתה, מדינת ישראל, בארצה, ארץ ישראל. לא השקיע הקב"ה שמשה של תורת הגלות עד שהזריח שמשה של תורת ארץ ישראל, שעתידה להיות אור לגויים. הצלחת התהליך המופלא הזה מובטחת, וכשם שאין מי שיכול לעכב לביא ולביאה – כך אין מי שיוכל לעמוד בדרכה. יהי רצון שנזכה, יראו עינינו וישמח לבנו בישועת ה' לעמו ובתיקון כל עולמו. אמן, כן יהי רצון.

¹ עיין דברים דומים במאמרי הראי"ה עמ' 406, אות ו; שמונה קבצים ז: קלא.
² סנהדרין קו, א.